

BÜRKÜT

Türk Dünyası Dergisi

BÜRKÜT

Journal of Turkish World

www.burkutdergisi.com

Kitap İncelemesi

Makale Geliş Tarihi: 11.11.2025

Makale Kabul Tarihi: 05.12.2025

Erkmen, D. C. ve Özkesemen, A. Z. (2025). Özveri, vefa ve bilgi ürünü: Kars ve yöresi ağızları sözlüğü. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi*, 4(2), 236-243. <http://dx.doi.org/10.56210/burkut81>

ÖZVERİ, VEFA VE BİLGİ ÜRÜNÜ: KARS VE YÖRESİ AĞIZLARI SÖZLÜĞÜ

Yüksek Lisans Öğrencisi Delil Can ERKMEN

Kafkas Üniversitesi erkmendelil158@gmail.com ORCID

Yüksek Lisans Öğrencisi Ahmet Zarif ÖZKESEMEN

Kafkas Üniversitesi ahmetozkesemen@gmail.com ORCID

1. Eserin Yazarları Hakkında:

1.1. Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ:

Öğrencilerinin tabiriyle “Modern Zamanların Evliya Çelebisi”, kendi ifadesiyle “Mezarlıkların Terbiye Ettiği Adam”¹ olarak nitelendirilen Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ, Türk dünyasının hemen her yerinde yürüttüğü Türk dili, kültürü, tarihi... ile ilgili çalışmalarıyla tanınan kararlı, disiplinli ve fedakâr bir bilim insanıdır.

Akademik hayatı boyunca Türk dili, tarihi ve kültürüne duyduğu bu derin sevgi ve büyük ilgiyi lisans ve lisansüstü düzeyde yetiştirdiği binlerce öğrencisine aktarmış ve hâlen görev yaptığı Bursa Uludağ Üniversitesinde aktarmaya devam etmektedir. Akademisyenlik onun için yalnız bir meslek değil aynı zamanda “geçmişî hâle, hâli istikbale taşıma” anlamında bir sorumluluktur. Bu nedenle ALYILMAZ masa başında çalışmaya değil sahada, büyük çaba ve emek gerektiren çalışmalara talip olmuş ve büyük fedakârlık gerektiren araştırmaları sonucunda elde ettiği bilgi birikimi ile eski Türk dili alanında saygı duyulan ve örnek alınan bir isim olmuştur. Lisans öğrenciliğinden itibaren kitap, makale ve bildiriler yayınlamaya, proje hazırlamaya başlayan ALYILMAZ akademik hayatı boyunca bu tempoyu devam ettirmiş ve çok sayıda eser vermiştir.

¹ ALYILMAZ, Uluslararası TEKE Derneği ve Uluslararası TEKE Akademi söyleşilerinde öldüğünde mezar taşına adı yerine yalnızca “Mezarlıkların Terbiye Ettiği Adam” kelime grubunun yazılmasının yeterli olacağını belirtmiştir. (Bu bilgi için Prof. Dr. Kürşad Çağrı Bozkırlı Hocamız’a teşekkür ederiz).

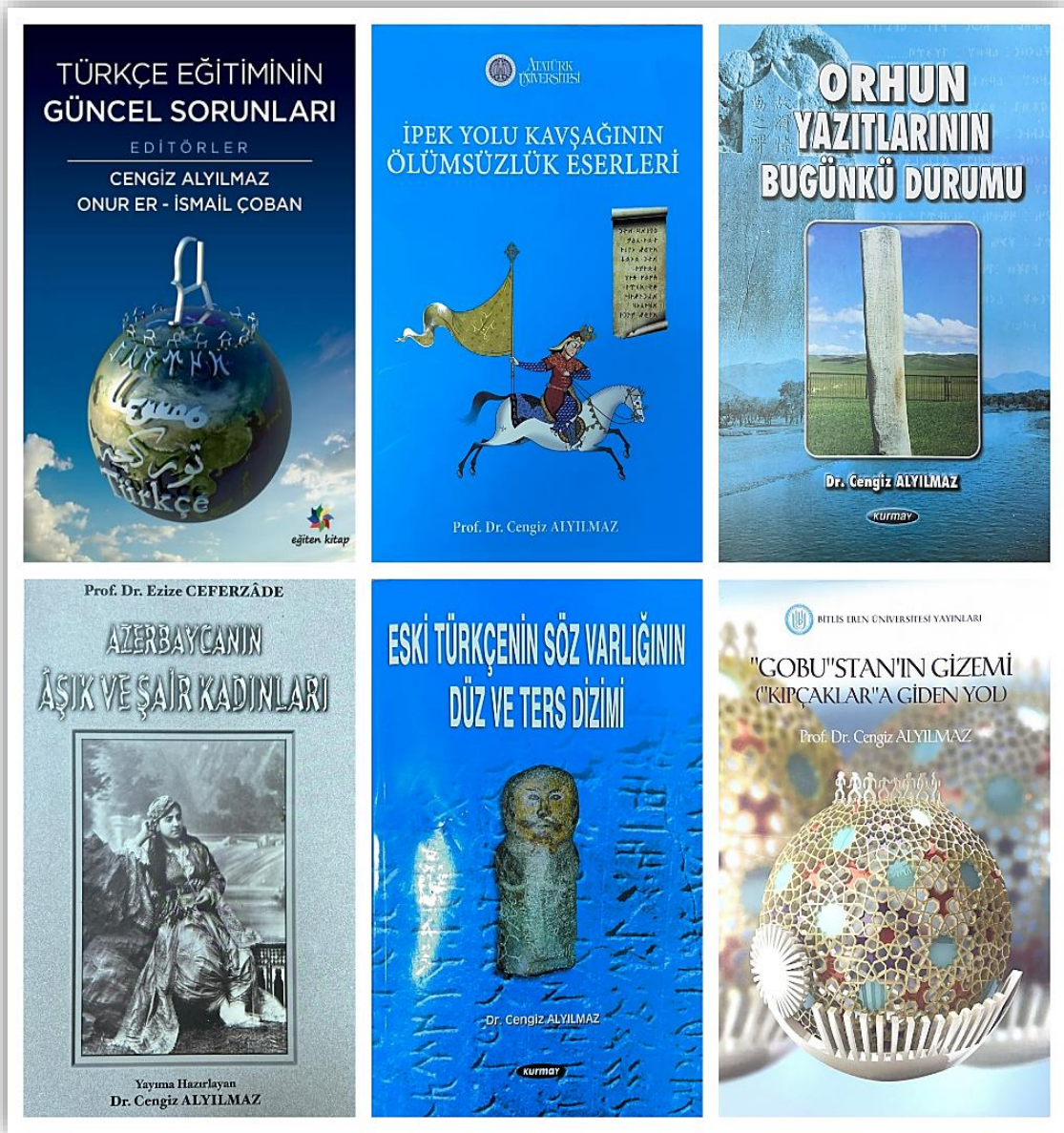

Foto 1: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın bazı eserlerinin kapaklarının görüntüsü

Akademik üretkenliğini Türkoloji alanına kazandırdığı çok sayıda özgün eserle somutlaştıran ALYILMAZ, memleketi Kars'a vefasını ve sevdasını; meslektaş ve öğrencisi olan Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ ile birlikte *Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü* adlı eseri hazırlayarak ortaya koymuştur.

ALYILMAZ'ın mesleki zorluklar ve başarılarla dolu hayat hikâyesi, *Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü* adlı son eserinde şu şekilde verilmiştir:²

² Cengiz ALYILMAZ'ın öz geçmişi esas itibarıyla Doç. Dr. İsmail ÇOBAN tarafından hazırlanmış (Çoban, 2016, s. 683-691); daha sonra Edanur AYAR tarafından da güncellenmiştir (Ayar, 2024, s. 217-222). Kitapta her iki yayından hareketle hazırlanan öz geçmiş okuyucuların istifadesine sunulmuştur.

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ, 11.04.1966 tarihinde Kars'ta dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Kars'ta ve Aydın'da tamamladı. 1982 yılında girdiği Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1986 yılında Eski Türkçenin Lügati adlı bitirme tezini hazırlayarak mezun oldu. 1987 yılında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Eski Türk Dili Ana Bilim Dalında açılan "Araştırma Görevlisi" sınavını kazandı. 1988 yılında Latifi Tezkiresinin Sentaks Yönünden İncelenmesi adlı tezi ile yüksek lisans öğrenimini tamamlayıp "Türk Dili Uzmanı"; Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi adlı tezi ile de 1994 yılında "Türk Dili Doktoru" oldu.

ALYILMAZ, Orhun Yazıtları ile ilgili araştırma ve incelemeler yapmak üzere 1989 yılında Sovyetler Birliği'ne gitti. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ALYILMAZ'ın eski Türk anıtları ve yazıtları üzerine yürüttüğü araştırma ve inceleme seyahatleri belirgin bir şekilde artış gösterdi.

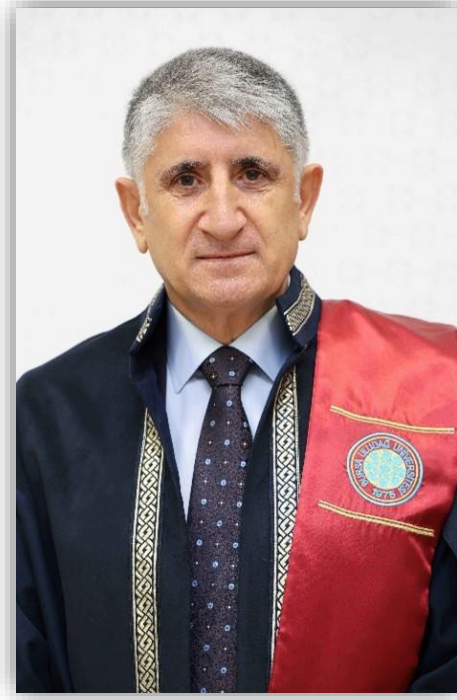

Foto 2: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü'nde verilen fotoğrafı

ALYILMAZ, 1994-1996 yılları arasında (Kara Kuvvetleri Komutanlığı Piyade Okulu ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı Lisan Okulunda) vatani görevini yaptı. Vatani görevi sırasında bir yandan kardeş, dost ve müttefik ülke subaylarına Türkçe dersleri verirken diğer yandan bazı Türk lehçelerinin askerî terminoloji sözlüklerini hazırladı ve Türkçenin yabancılara öğretimiyle ilgili "Proje Subaylığı" görevini üstlendi.

ALYILMAZ 1997 yılında TİKA tarafından yürütülen "Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi" kapsamında Epigrafya Grup Başkanı ve Üst Kurul Üyesi olarak görevlendirilmiş, 1997-2002 yılları arasında Moğolistan'da eski Türk yazıtlarının epigrafik belgeleme çalışmalarını yürütmüştür. Meslektaşı Prof. Dr. Tsend Battulga ile birlikte Moğolistan Millî Üniversitesi bünyesinde Türkoloji Merkezinin kurulmasına öncülük etmiştir.

2002-2004 yıllarında "Gürcistan'daki Türklerin Dünü Bugünü" adlı uluslararası projenin başkanlığını yapmış, 2004-2005 yıllarında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak görev almıştır. Kırgızistan'da bulunduğu dönemde "Orta Asya'daki Kültür ve Uygarlıkların Araştırılması" adlı projeyi geliştirmiştir. 2007-2010 yılları arasında "Türk Kültüründe Yazı Kavramının Gelişimi" ve "Güney Türkistan, Kafkaslar ve Avrupa'daki Türk Yazıtları" adlı uluslararası araştırma projelerinin başkanlığını yürütmüştür. 2010 yılında merkezi Gürcistan'da bulunan Valeh Hacılar Uluslararası Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfının başkanlığına getirilmiştir. 2006'da doçent, 2012'de profesör ünvanını almıştır (Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. 653; Çoban, 2016 s. 683-691; Ayar, 2024, s. 217-222).

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ, eşi ve meslektaşı Prof. Dr. Semra ALYILMAZ ve TEKE Derneği, TEKE Akademi mensubu ekip arkadaşlarıyla birlikte Türk dili ve kültürünün uluslararası akademik görünürlüğünü artırmak amacıyla birçok akademik derginin kurulmasına ve yayımlanmasına öncülük etmiştir. 2012 yılında yayın hayatına başlayan *Uluslararası TEKE (Türkçe Edebiyat Kültür ve Eğitim) Dergisi*'nin yanı sıra *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, *BÜRKÜT Türk Dünyası Dergisi* ve *BEZGEK Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi* yine ALYILMAZ'ın öncülüğünde bilim dünyasının istifadesine sunulmuştur. Akademik nitelikleri ve görünürlükleri yüksek olan adı geçen dergiler yayın hayatlarına ve ilgililerine katkı sunmaya devam etmektedir.

Foto 3: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ ve Prof. Dr. Semra ALYILMAZ'ın birlikte çekilmiş fotoğrafı (Tiflis / Gürcistan; TEKE Akademi Arşivi)

1.2. Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ:

Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü adlı eserin ikinci yazarı / hazırlayanı Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ'tir. GÜNEŞ'in öz geçmişi de kitapta şöyle dikkatlere sunulmaktadır:

Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ; Türk dili araştırmalarında özellikle Karapapak / Terekeme Türklerinin ağız özelliklerini konu alan saha çalışmaları, metin incelemeleri ve sözlük derlemeleriyle tanınan, Türklük Bilimi alanına özgün katkılar sunan bir akademisyendir.

Lisans ve lisansüstü eğitimini Karadeniz Teknik Üniversitesinde tamamlayan GÜNEŞ, akademik yaşamı boyunca sözlü ve yazılı dil verilerini sistemli biçimde inceleyerek bölgesel ağzların bilimsel olarak belgelenmesine önemli katkılar sağlamıştır. Gürcistan'ın Borçalı bölgesi ve çevresinde yürüttüğü uzun süreli alan araştırmaları, hazırladığı Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük) isimli doktora çalışması ve Türk dili terimleri üzerine yaptığı sözlü incelemeler, onu alanın dikkat çeken isimlerinden biri hâline getirmiştir. Araştırma görevliliğinden profesörlüğe uzanan akademik kariyerinde, Türk dili, ağız araştırmaları, dil bilimi ve tarihî lehçelere yönelik çalışmalar yürüten GÜNEŞ; yayımladığı kitaplar, makaleler ve bildirilerle Türkoloji alanına değerli katkılar sunmuştur (Alyılmaz ve Güneş, 2025).

Foto 4: Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ'in fotoğrafı

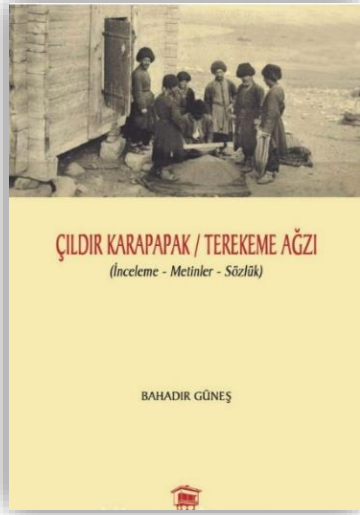

Foto 5, 6: Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ'in Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük) ve Aslan Kosalı'nın Şiirleri eserlerinin kapakları

2. Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü:

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ ve Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ'in ortak çabası ve emeğinin ürünü olan ve fikrî başlangıcını 2010 senesine dayandırdıkları *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü* 2025 yılında Bursa'da yayımlanmıştır. Özel sert kapağı ve kuşe kâğıda baskısıyla dikkat çeken eser TEKE Akademi Yayınları tarafından basılarak okurların istifadesine sunulmuştur.

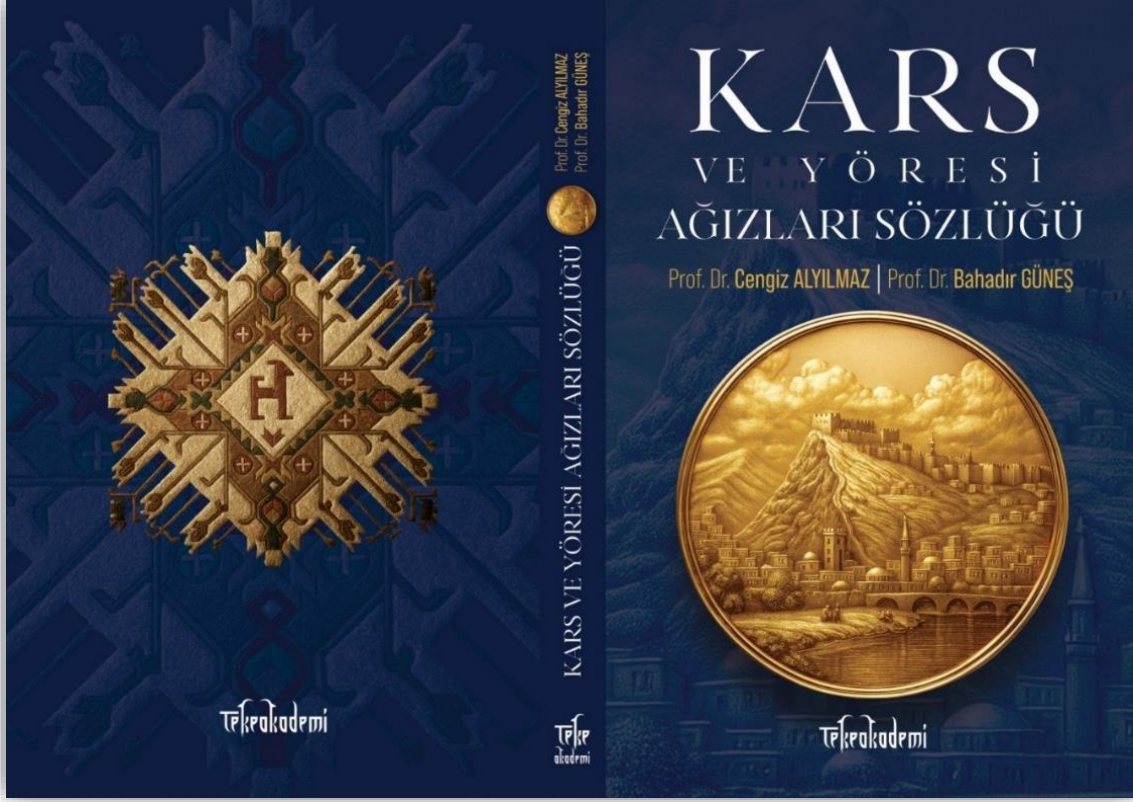

Foto 7: Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nün ön ve arka kapağına ait görüntüler

Editörlüğü Prof. Dr. Semra ALYILMAZ ve Doç. Dr. İsmail ÇOBAN tarafından gerçekleştirilen eserde Kars'ın tarihî ve kültürel mirasıyla ilgili 80 özgün görsele yer verilmiş ayrıca Levent ALYAP tarafından çizimi yapılan gerçekçi illüstrasyonlar esere görsel katkı sağlamış; Öğr. Gör. Mehmet Fatih KILIÇ tarafından gerçekleştirilen grafik düzenlemeler ise eserin bilimsel-akademik değerini artırmıştır. Eserde yer alan Kars ve yöresiyle ilgili görsellerin önemli bir kısmının ilk kez bu kitapta yayımlanmış olması da eserin değerini ziyadesiyle artırmıştır.

Eserde yer alan son derece profesyonelce hazırlanmış pek çok tasarım, Kars'ın logosu olarak kullanılabilir niteliğe sahiptir.

Eserde yer alan görsellerin işlenen konular göz önünde bulundurularak sistematik bir şekilde dikkatlere sunulmuş olması da esere âdeta “belgesel” niteliği kazandırmıştır. Eser bu yönüyle de bundan sonra Kars ve yöresiyle ilgili olarak yapılacak her türlü çalışmaya “görsel kaynak” oluşturacak özellik taşımaktadır.

Kars Yöresi ve Ağzları Sözlüğü adlı eser “Ön Söz, Kısaltmalar Dizini ve Çeviri Yazı İşaretleri” olarak ifade edilen giriş kısımlarının haricinde genel olarak 5 başlık altında sınıflandırılarak kaleme alınmıştır.

Eserin “Ön Söz”ünde ALYILMAZ ve GÜNEŞ eserin içeriğiyle ilgili şunları ifade etmektedirler:

Çalışma esas sırasıyla “Ön Söz”, “Giriş”, “Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü”, “Sonuç ve Öneriler”, “Bibliyografya” ve “Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğünü Hazırlayanların Öz Geçmişleri” bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın “Giriş” bölümünde okuyucuları bilgilendirmek için “Kars’ın Coğrafi Konumu ve Tarihi Üzerine”, “Kars ve Yöresi Ağız Gruplarının Başlıca Özellikleri”, “Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü Hazırlanırken Yararlanılan Bazı Kaynaklar Hakkında”, “Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü Hazırlanırken İzlenen Yöntem” başlıklarını taşıyan alt bölümlerinde hem Kars ve yöresi hakkında hem de sözlüğün sistemi hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın esasını oluşturan “Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü” bölümünde farklı kaynaklardan / alan yazınından ve yapılan derlemelerden / alan araştırmalarından elde edilen kavram işaretleri (sözcükler ve sözcük grupları) alfabetik sıra içinde anlamlarıyla birlikte dikkatlere sunulmuştur (Alyılmaz ve Güneş, 2025, s. III).

“Baba Ocağı”nın tarihini, kültürünü ve bünyesinde barındırdığı kıymetli cevheri ortaya koyan bu eser “vefa borcunu bir nebze de olsa ödemek gayesiyle” hazırlanmıştır.

Eserin “Giriş” bölümünde Kars’ın tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri ile Kars ve yöresi ağzlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümün yazarı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ’dır. Kars tarihinin detaylı bir biçimde ele alındığı bu bölümde özellikle Kars’taki Rus işgaline ve Ermeni mezalimine dair anlatılanlar Kars halkının yaşadığı sıkıntıları gözler önüne sermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Eser, bu bakımdan sadece bir sözlük değil, aynı zamanda yörenin tarihine ışık tutan çok kıymetli bir belge niteliğindedir.

Eser içerisinde Kars ve yöresi etrafında kullanılan ağız grupları ve bunların başlıca özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümün yazarı ise Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ’tir. Bu bölümde Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN’un bilgileri ışığında “Kars yerli ağzı, Ardahan-Posof yerli ağzı, Hanak Türkmenleri ağzı, Azeri ağzı ve Terekeme ağzı” olmak üzere 5 ağız grubunun özellikleri incelenmiş, genel hatlarıyla Türkiye Türkçesi ağzları içindeki konumu hakkında bilgi verilmiştir.

Kars Yöresi ve Ağzları Sözlüğü adlı eser hazırlanırken yararlanılan kitaplar, lisansüstü tezler, lisans / bitirme tezleri, kaynak şahıslar ve diğer yayınların bir kısmı çalışmanın “Yararlanılan Bazı Kaynaklar” bölümünde gösterilmiş, çalışmanın bütününde kullanılan kaynaklar ise “Bibliyografya” bölümünde sıralanmıştır.

Çalışmanın esas noktasını oluşturan *Kars ve Yöresi Ağzları Sözlüğü* bölümünde çeşitli kaynaklardan, alan yazınından ve derlemelerden elde edilen veriler neticesinde yörenin zengin ağız özellikleri tespit edilip kavram işaretleri alfabetik sırayla anlamlarıyla birlikte verilmiştir. Kars ve yöresi ağzlarında 28 bini aşkın kavram işareti olduğunun tespit edildiği eserde kavram işaretlerine ilişkin detaylı istatistiksel veriler de paylaşılmıştır.

Yazarların ifadesiyle “Hiçbir sözlük tamamlanmış değildir!..” Bu anlayışla gözden kaçabilen noktaların ve eksikliklerin olabileceğini de açık yüreklilikle ifade eden yazarlar gerekmesi durumunda düzeltmelerin ve eklemelerin de titizlikle yapılacağını belirtmektedir.

Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü'nün başta Kars olmak üzere farklı şehirlerde ve bilimsel-akademik ortamlarda tanıtımı yapılmalı; eserin kütüphanelere kazandırılması için de teşebbüste bulunulmalıdır.

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'ı ve Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ'i genel anlamda Türklük Bilimi alanına özeldir ise Ağız Bilimi alanına kazandırdıkları *Kars ve Yöresi Ağızları Sözlüğü* adlı eserlerinden dolayı kutlar; başarılı çalışmalarının devamını dileriz.

Kaynaklar

Alyılmaz, C. ve Güneş, B. (2025). *Kars ve yöresi ağızları sözlüğü*. Teke Akademi.

Ayar, E. (2024). Bilge Tonyukuk Yazıtları'nın yeni baskısı üzerine. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi*, 3(2), 212-234.

Çoban, İ. (2016). Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'ın öz geçmişi. "*Gobu*"stan'ın Gizemi "*Kıpçaklar*"a giden Yol içinde (s. 683-691). Bitlis Eren Üniversitesi.

